

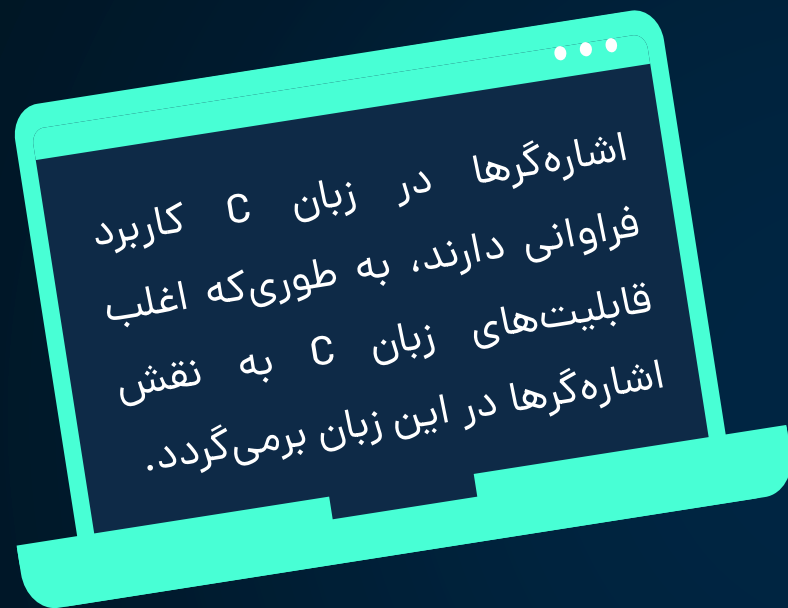
پوینتر

جلسہ نہم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کارگاه مبانی برنامه‌نویسی - دانشکده مهندسی کامپیوتر دانشگاه امیرکبیر

تاکنون ما با داده‌های ساده‌ای مانند کاراکتر، عدد صحیح و عدد اعشاری برخورد داشته‌ایم. نوع دیگری از این متغیرها، اشاره‌گرها هستند. زمانی که ما یک متغیر را برای ذخیره‌ی اطلاعاتی تعریف می‌کنیم، در واقع این نام متغیر، یک نام مستعار برای آدرس آن اطلاعات در حافظه است. یعنی ما با کمک این متغیر می‌توانیم بدون درگیر شدن با آدرس‌های حافظه، داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز خود را ذخیره یا استفاده کنیم.

اما گاهی در برنامه‌نویسی لازم است به جای نام متغیر، با خود آدرس آن متغیر کار کنیم. اشاره‌گرها می‌توانند آدرس یک متغیر را در حافظه در خود نگه دارند و در چنین مواقعی به کمک ما می‌آیند.

فهرست

سوال اول: پوینتر چیه؟

سلام به همگی، امیدواریم حالتون خوب باشه. برنامه‌ی امروز یه کم با همیشه فرق داره. ما دیدیم توی دستورکار این کارگاه، سوالای مختلفی برای کار با پوینتر هست که شاید بهتر باشه قبل از دست به کد شدن و انجام اون‌ها، یکم دیدمون به پوینترها رو قوی‌تر کنیم. برای همین این جلسه با سوال اول در کنارتون هستیم.

بله... برای شروع، یکی از سوالای پر تکراری رو که اکثراً جز تمرین‌ها بوده، انتخاب کردیم تا با کمک هم‌دیگه اولاش رو بررسی کنیم و بعد که دستتون حساسی گرم شد، ادامه‌اش رو خودتون بررسی کنین.

یه نکته‌ای رو هم اضافه کنم که اگه اولین باره با مفهومی به اسم پوینتر روبه‌رو شدین و حس می‌کنین هنوز با گوشت و پوست و از اعماق وجود متوجهش نشدین، اصلاً نگران‌ش نباشین. این‌ها هم یه مدل متغیر هستن که برای کار باهاشون کافیه مفهومشون رو خوب و درست درک کرده باشین. بعدش دیگه به راحتی می‌تونین برنامه‌ها رو پیش ببرین؛

خب، کدی رو که قراره با هم بررسیش کنیم، این کده:

```
int j = 0, i = 0, *p1;
int **p2, **p3;
p2 = p3 = (int **) malloc(3 * sizeof(int *));
```


یه کار عجیب می‌خوام ازتون. سریع برین

```
printf("%d\n", sizeof(int *));
```

کاغذ و قلم با خودتون بیارین.

```
do {
    *p2 = (int *) calloc(2 * (i + 1), sizeof(int));
    for(j = 1, p1 = (*p2) + 1; j < 2 * (i + 1); j++, p1++)
        *p1 += j + *(p1 - 1);
    p2++;
    i++;
} while(i < 3);
```

و تازه قول هم بدین که

برنامه رو اجرا نکنین.

می‌خوایم با هم تبدیل بشیم به یه کامپایلر و خودمون بگیم این

کد چی چاپ می‌کنه.

پس الان فقط یه اسکرین‌شات، عکسی، چیزی از صفحه بگیرین تا

```
p2 = p3;
```

با هم شروع کنیم به قدم قدم اجرا کردن کد روی کاغذ!

```
for(i = 2; i >= 0; i--)
    for(j = 0; j < 2 * (i + 1); j++)
        printf("[%d][%d] = %d\n", i, j, *((*(p2 + i))+j));
```

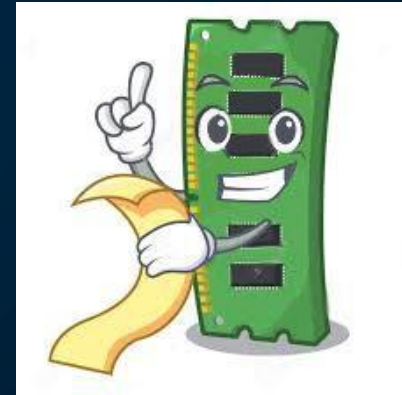

تو دو خط اول چی داریم؟

هر چی متغیر داریم با مقدار اولیه شون رو کاغذ بنویسین.

اگرم مقدار اولیه نداره که فعلا هیچی فقط اسمش رو بذارین باشه.

منم اینجا براتون با شکل حافظه متغیرها رو می‌کشم...

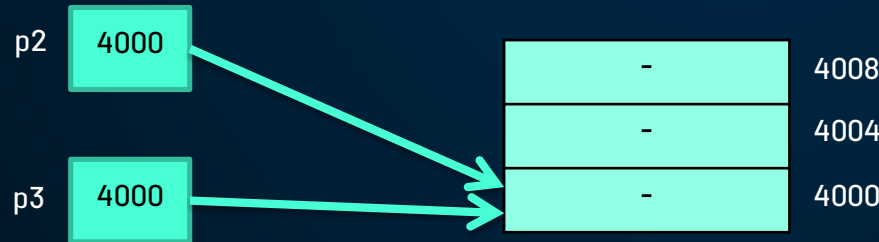
شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستون‌ها اطلاعات تکمیلی هستن)
2^n-1	...	...	...
...	...	...	...
9400	p3	int **	-
...	...	...	...
9004	p2	int **	-
9000	p1	int *	-
...	...	...	...
...	...	...	...
3600	j	int	0
...	...	...	...
2000	i	int	0
...	...	...	...
1	...	...	...
0	...	...	...

خب رسیدیم به دستور malloc. بیاین یهو malloc و calloc رو با هم بگیم و مقایسه کنیم. اولین فرق ظاهری شون که باید بدونین اینه که malloc یه دونه ورودی می‌گیره ولی calloc دو تا. در اصل به malloc می‌گیم **چقدر فضا** می‌خوایم، اونو بهمون بده. به calloc می‌گیم ما **چند** تا خونه با **فضای دلخواه** می‌خوایم. لطفا این رو برای ما در نظر بگیر. دومین فرقشون هم اینه که malloc اون فضا رو برای ما می‌گیره ولی دیگه مقداری توشون نمی‌ذاره تا ما بگیم. اما calloc تموم خونه‌هایی که گرفته رو با 0 مقداردهی اولیه می‌کنه.

حالا خط سوم داره به malloc می‌گه به اندازه‌ی 3 تا **int *** برای من حافظه در نظر بگیر. بعد آدرس شروعش رو که داری میدی، اول به **int **** تبدیلش کن (چون تایپ متغیر هامون **int **** هست) و بعد هم مقدار p2 و p3 رو برابر اون قرار بده. پس انگار p2 و p3 به شروع این بخش اشاره می‌کنند.

شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستون‌ها اطلاعات تکمیلی هستن)
2 ⁿ -1	...	...	...
9400	p3	int **	4000
...	...	...	...
9404	p2	int **	4000
9000	p1	int *	-
...	...	...	...
4008	...	int *	-
4004	...	int *	-
4000	*p3 یا *p2	int *	-
...	...	...	...
3600	j	int	0
...	...	...	...
2000	i	int	0
...	...	...	...

تو خط چهارم سائز **int *** رو چاپ کرده که اندازه‌اش برابر 4 هست یعنی 4 بایت. و به همین دلیل هم هست که ما سه تا خونه‌ای که به کمک malloc گرفته شد رو 4بایت 4بایت شماره‌گذاری کردیم.

پس این خونه شد شروع بخش malloc شده‌ی کدمون.

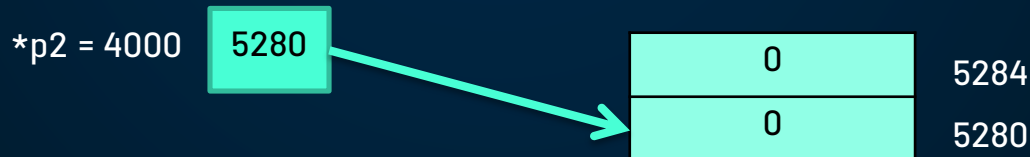
```
do {
    *p2 = (int *) calloc(2 * (i + 1) , sizeof(int));
    for(j = 1, p1 = (*p2) + 1; j < 2 * (i + 1); j++, p1++)
        *p1 += j + *(p1 - 1);
    p2++;
    i++;
} while(i < 3);
```

حالا رسیدیم به بخش اجقوجق کد (((((

بر خلاف قیافه‌ی ترسناکش اگه تیکه تیکه ببریم جلو خیلی راحت می‌شه.

مقدار i که برابر 0 بود. بنابراین این‌جا تابع `calloc` برای ما 2 تا خونه به سایز `int` در نظر می‌گیره و آدرس شروع آن‌ها رو به $*p2$ می‌ده. در درس فرق $p2$ و $*p2$ تدریس شده، ولی برای یادآوری می‌گم که $p2$ توی خودش یه آدرس رو نگهداری می‌کنه. اگه مقدار خودش رو عوض کنیم، اون وقت به یه جای دیگه اشاره می‌کنه. اما اگه $*p2$ رو عوض کنیم، در حقیقت با محتوای خونه‌ای که $p2$ بهش اشاره می‌کنه کار داریم.

شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستون‌ها اطلاعات تکمیلی هستند)
9400	p3	int **	4000
9404	p2	int **	4000
9000	p1	int *	-
...	...	...	...
...	...	...	...
5284	...	int	0
5280	...	int	0
...	...	...	...
4008	...	int *	-
4004	...	int *	-
4000	*p3 یا *p2	int *	5280
...	...	...	...
3600	j	int	0
2000	i	int	0

بچه‌ها برای این‌که اطلاعات تو شکل جا بشه یکم فشرده‌تر کردم‌شون و برای همین ممکنه ببینین که p1 و p2 پشت هم قرار گرفتن، در حالی که شماره‌ی آدرس‌هاشون می‌گه کلی فاصله بین‌شونه. اینو به بزرگی خودتون ببخشین جا نمی‌شد:)

اطلاعات جدید رو با رنگ مشکی یا قرمز نشون دادیم.

تو صفحه‌ی بعد می‌ریم سراغ for نسبتاً ترسناکی که داریم. ادامه‌ی داستان رو دیگه من و Botfather صحبت نمی‌کنیم. شما فقط با دنبال کردن شکل‌ها و توضیحات استادتون این بخش رو پیش می‌برید.

شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستونها اطلاعات تکمیلی هستند)
9400	p3	int **	4000
9404	p2	int **	4000
9000	p1	int *	5284
...	...	...	...
...	...	...	...
5284	...	int	0
5280	...	int	0
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
4008	...	int *	-
4004	...	int *	-
4000	*p3 یا *p2	int *	5280

3600	j	int	1
2000	i	int	0

```
for(j = 1, p1 = (*p2) + 1; j < 2 * (i + 1); j++, p1++)
    *p1 += j + *(p1 - 1);
```

شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستون‌ها اطلاعات تکمیلی هستند)
9400	p3	int **	4000
9404	p2	int **	4000
9000	p1	int *	5284
...	...	...	...
...	...	...	...
5284	...	int	$0 \rightarrow (0+1) = 1$
5280	...	int	0
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
4008	...	int *	-
4004	...	int *	-
4000	*p3 یا *p2	int *	5280

3600	j	int	1
2000	i	int	0

for(j = 1, p1 = (*p2) + 1; j < 2 * (i + 1); j++, p1++)
 *p1 += j + *(p1 - 1);

شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستون‌ها اطلاعات تکمیلی هستند)
9400	p3	int **	4000
9404	p2	int **	4000
9000	p1	int *	5288
...	...	...	...
...	...	...	...
5284	...	int	1
5280	...	int	0
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
4008	...	int *	-
4004	...	int *	-
4000	*p3 یا *p2	int *	5280

3600	j	int	2
2000	i	int	0

for(j = 1, p1 = (*p2) + 1; j < 2 * (i + 1); j++, p1++)
 *p1 += j + *(p1 - 1);

بخش for هم انجام شد. فقط مونده $p2$ و i هر کدوم یکی مقدارشون اضافه بشه. بعد چون شرط $3 < i$ برقراره دوباره کل این بخش به ازای $i = 1$ انجام می‌شه.

در شکل صفحه‌ی بعد آخرین وضعیت ما که با هم بررسی کردیم رو می‌بینین. از اینجا به بعدش رو شما پیش برین تا ببینیم در نهایت این برنامه چه چیزی رو چاپ می‌کنه. بعدش برنامه رو run کنید و ببینید آیا کامپایلر خوبی هستین یا نه :))

اگر احساس می‌کنید که سطح سوال برای شروع بالا بوده، بله کاملاً درست فکر می‌کنید (=) اما مطمئن باشید بعد از تکمیل سوال به درک خوبی از پویترها و همچنین توابع malloc و calloc رسیدین. پس یکم این اولش رو به خودتون سخت بگیرین تا بقیه تمرین‌ها و سوالا براتون مثل آب خوردن بشه.

خب ما اینجا ازتون خداحافظی می‌کنیم. به امید دیدار تا کارگاه بعد ☺

شماره سطر	اسم سطر (اسم متغیر)	نوع متغیر	مقدار متغیر در حافظه (بقیه ستون‌ها اطلاعات تکمیلی هستند)				
9400	p3	int **	4000	3600	j	int	2
9404	p2	int **	4004	2000	i	int	1
9000	p1	int *	5288				
...	...	...	...				
...	...	...	...				
5284	...	int	1				
5280	...	int	0				
...	...	...	...				
...	...	...	...				
...	...	...	...				
...	...	...	...				
4008	...	int *	-				
4004	...	int *	-				
4000	*p3 یا *p2	int *	5280				

سوال اول: مقایسه‌ی رشته‌ها

در دنیای روزمره بسیار مشاهده می‌کنیم که ذهن ما در حال مقایسه است، پس می‌توانیم حدس بزنیم که احتمالاً در دنیای برنامه‌نویسی هم به توابعی برای مقایسه نیاز داریم.

یکی از این توابع، تابعی است که به ما کمک می‌کند تا دو string را با هم مقایسه کنیم و ببینیم که آن‌ها عیناً یکی هستند یا نه.

به نظر شما کاربرد این تابع چیست؟
وقتی می‌خواهیم که از یک لیست یک اسم خاص را بیابیم این تابع چه کمکی به ما می‌کند؟

احتمالا از قدیمی‌ترها دیده‌اید (یا شاید هم برای خودتان اتفاق افتاده) که وقتی دنبال یک اسم خاص در دفترچه تلفن می‌گردند، بلند بلند آن اسم را تکرار می‌کنند و صفحه‌های دفترچه را ورق می‌زنند تا آن را پیدا کنند. حالا می‌خواهیم برنامه‌ای بنویسیم که دقیقا همین کار را برای راحتی کار آن‌ها انجام دهد.

بنابراین شما برنامه‌ای بنویسید که دو رشته را در ورودی دریافت کند و برابر بودن یا نبودن آن‌ها را در نهایت گزارش دهد.

دو رشته را عینا شبیه هم وارد کنید، اما با این تفاوت که یک جمله با حرف‌های uppercase باشد و دیگری با حرف‌های lowercase.

به نظر شما خروجی تابع چه خواهد بود؟ آیا کد هم با شما هم‌نظر است؟

با توجه به پرکاربرد بودن عملیات مقایسه، زبان C تابع آماده‌ای برای آن دارد. بعد از نوشتن برنامه‌ی خود، سعی کنید آن را پیدا کنید و نحوه‌ی کارش را با کد خود مقایسه کنید.

زیر ذره بین: توابع با تعداد آرگومان های متغیر^۱

گاهی در هنگام تعریف یک تابع نمی دانیم که چند آرگومان ورودی خواهیم داشت و علاقه مندیم تابعی بنویسیم که در زمان اجرا بتواند تعداد متفاوتی از آرگومان های ورودی را دریافت کند. در جلسات قبل کارگاه هم دیدید که تعریف این گونه توابع در زبان C امکان پذیر است. مانند مثال زیر:

```
void function (int a, int b, ...);
```

به کاربرد ... در این تابع توجه کنید. همچنین لازم به ذکر است که تمامی آرگومان هایی که قبل از ... باشند، برای فراخوانی تابع لازم اند. در این صورت هر گونه فراخوانی این تابع که دو عدد یا بیش تر از آن آرگومان داشته باشد صحیح است اما در داخل تابع فقط دسترسی به آرگومان های اول و دوم امکان پذیر است و باقی آرگومان ها در نظر گرفته نمی شوند.

در بعضی موارد لازم است که به تمامی آرگومان‌های ورودی یک تابع با تعداد آرگومان‌های متغیر دسترسی داشته باشیم. این کار در زبان C با استفاده از کتابخانه‌ای به نام `stdarg.h` امکان پذیر است.

<stdarg> (stdarg.h)

<https://b2n.ir/587466>

این کتابخانه همچنین امکاناتی برای کار با این گونه توابع فراهم می‌سازد که نمونه‌ای از آن را می‌توانید در قطعه کد زیر که تابعی برای محاسبه میانگین تعداد نامعلومی از اعداد را نشان می‌دهد مشاهده کنید.

```
double average (int count, ...) {  
    va_list nums;  
    va_start(nums, count); /* Requires the last fixed parameter */  
  
    double sum = 0;  
    for(int i = 0; i < count; i++) {  
        sum += va_arg(nums, int); /* Increment nums to the next argument */  
    }  
  
    va_end(nums);  
    return sum / count;  
}
```

زیر ذره‌بین: آرگومان‌های خط فرمان^۱

آرگومان‌های خط فرمان آرگومان‌هایی هستند که در زمان اجرا توسط سیستم عامل به برنامه منتقل می‌شوند و برنامه در صورت نیاز می‌تواند از آن‌ها استفاده کند. این آرگومان‌ها که با یک کاراکتر فاصله از یکدیگر جدا شده‌اند، هنگام اجرای برنامه و در خط فرمان بعد از نام پرونده اجرایی وارد می‌شوند.

در زبان‌های C و C++ برای آن که بتوان در برنامه به این آرگومان‌ها دسترسی پیدا کرد، از آرگومان‌های تابع main استفاده می‌شود و این تابع باید به این صورت نوشته شود:

```
int main(int argc, char const *argv[])
```


در این حالت، `argc` یک عدد صحیح است که تعداد آرگومان‌های ورودی به برنامه از طریق خط فرمان را نشان می‌دهد. توجه کنید که حداقل مقدار برای `argc` یک است؛ زیرا دستور اجرای برنامه (نام پرونده اجرایی) حتماً در زمان اجرای برنامه مورد استفاده قرار می‌گیرد و به عنوان اولین آرگومان خط فرمان وارد برنامه می‌شود. همچنین `argv` آرایه از رشته‌های مدل زبان C است که دربردارنده‌ی تمامی آرگومان‌های ورودی به برنامه است.

به مثال زیر توجه کنید:

```
#include <stdio.h>

int main(int argc, char const *argv[]) {
    printf("There are %d command line arguments\n", argc);

    for(int i = 0; i < argc; i++) {
        printf("Argument %d: %s\n", i + 1, argv[i]);
    }

    return 0;
}
```

✓ فرض کنید پرونده اجرایی برنامه بالا با نام application.exe در محل فعلی قرار دارد. دستور ورودی به خط فرمان برای اجرای این برنامه و خروجی برنامه به شرح زیر است.

```
...>application.exe Amirkabir University  
There are 3 command line arguments  
Argument 1: application.exe  
Argument 2: Amirkabir  
Argument 3: University
```

✓ پیوست: اگر در محیط Visual Studio کار می کنید، برای آشنایی با نحوه پاس دادن آرگومان های خط فرمان به بخش Command line arguments در لینک زیر مراجعه کنید.

Command line arguments

<https://b2n.ir/755375>

سوال آخر: رمزنگاری

یکی از شاخه‌های مهم کامپیوتر، رمزنگاری^۱ است. هدف این شاخه، پنهان کردن اطلاعات حساس از دید بقیه کاربران است، به عنوان مثال فرض کنید شما می‌خواهید اطلاعات مهمی (مثل رمزهای عبور، اطلاعات کارت ملی...) را بر روی بستر اینترنت برای شخص دیگری بفرستید. طبق ساختار اینترنت، این اطلاعات شما تا رسیدن به مقصد از چندین کامپیوتر دیگر نیز عبور می‌کند و شما نمی‌خواهید افرادی که به این کامپیوترها دسترسی دارند به اطلاعات حساس شما دسترسی پیدا کنند؛ پس این اطلاعات را رمزنگاری می‌کنید تا این کامپیوترها متوجه جزئیات داده‌ی ارسال‌شده‌ی شما نشوند و هنگام نگاه کردن به داده‌ی شما، چیز دیگری را ببینند. در رمزنگاری به داده‌ی خام Plaintext و داده‌ی رمزنگاری شده Ciphertext گفته می‌شود.

بیشتر بدانید

برای مطالعه

چندین و چند متد مختلف
برای رمزنگاری وجود دارد
که بر اساس تئوری‌های
ریاضیاتی و پیچیدگی
محاسباتی (یعنی سخت
بودن محاسبه برای
کامپیوترها) طراحی شده‌اند.

به عنوان مثال، معروف‌ترین آن‌ها (که در سیستم‌های امروزی بسیار
پرکاربرد است) الگوریتم RSA نام دارد که اساس امنیت آن بر این
مساله است که شکستن یک عدد بزرگ به مقسوم‌علیه‌های اول آن برای
کامپیوترهای در دسترس امروزی بسیار زمان‌بر است.

برای درک بهتر این مساله، بهتر است بدانید که کامپیوترهای امروزی برای
شکستن یک متن رمزگذاری شده با الگوریتم RSA، به 300 تریلیون سال
احتیاج دارند!

حال قصد داریم در این سوال، یکی از الگوریتم‌های ساده‌ی رمزنگاری را در زبان C پیاده‌سازی کنیم. به این الگوریتم Square Code گفته می‌شود. ورودی این الگوریتم یک متن انگلیسی ساده و خروجی آن متن رمزنگاری شده‌ی آن است.

ابتدا، ورودی را نرمالایز کنید؛ یعنی علایم سجاوندی (نقطه، ویرگول، نقطه‌ویرگول، ..) و whitespace‌ها را از آن حذف کنید و تمامی حروف را به نسخه‌ی lowercase آن‌ها تبدیل کنید.

سپس این متن باید جوری مرتب شود که به شکل یک مربع در بیاید.
به عنوان مثال نمونه زیر را ببینید:

Input:

"If man was meant to stay on the ground, god would have given us roots."

Step 1: Normalization:

"ifmanwasmeanttostayonthegroundgodwouldhavegivenusroots"

Step 2: 54 characters => $c = 8$, $r = 7$, make rectangle:

"ifmanwas"

"meanttos"

"tayonthe"

"groundgo"

"dwouldha"

"vegivenu"

"roots "

اندازهی این مربع ($r \times c$) باید به نسبت طول ورودی تنظیم شود، جوری که

$c \geq r$ و $c - r \leq 1$ باشد. این جا c تعداد ستون ها (Columns) و r تعداد

سطرها (Rows) است.

متن رمزنگاری شده با خواندن از این مربع تولیدشدهی ما به صورت عمودی

تولید می شود. (از بالا به پایین و از چپ به راست) مثلاً خروجی اولیهی ورودی

نمونهی ما به این شکل در می آید:

"imgdvsfearwermayoogoanouuiontnnlvtwttddesaohghnsseoau"

برای تولید خروجی نهایی‌ای که قابل بازگشت به شکل اصلی آن باشد، باید توجه کنید که برای عباراتی که n کاراکتر کوتاه‌تر از یک مربع کامل ($c * r$) هستند، باید در انتهای n سطر آخر مربع، یک `space` اضافی بگذارید و در انتها زیر سطرهای `Square Code` تولید شده را با یک `separator` به انتخاب خودتان (مثلاً یک `!` یا `?`) جدا کنید. که در نهایت خروجی نهایی ما به این شکل در می‌آید:

"imtgdvs!fearwer!mayoogo!anouuio!ntnnlvt!wtddes!aohghn !sseoau "

به عنوان یک **تمرین امتیازی** نیز می‌توانید کدی برعکس این پروسه را انجام دهد، یعنی سطرهای یک `Square Code` را در ورودی بگیرد و متن اصلی آن را خروجی دهد. به طور مثال، با روی هم چیدن قسمت‌های مختلف خروجی نهایی قسمت قبل، به شکل روبه‌رو می‌رسیم که می‌توان آن را به ورودی اولیه تبدیل کرد.

"imtgdvs"

"fearwer"

"mayoogo"

"anouuio"

"ntnnlvt"

"wtddes"

"aohghn "

"sseoau "

;